

Kanal	: Ekotürk
Program	: Yeni Dünya Düzeni
Başlık	: Cumhuriyetin Sosyal ve Ekonomik Tarihi
Sunucu	: Ali DEĞERMENCİ
Konuk	: Prof. Dr. Hasan Bülent KAHRAMAN
Video Adresi	: https://youtu.be/21qbILU1ZkQ
Yayın Tarihi	: 30 Ekim 2020

EKOTÜRK

Ali Değermenci: Evet yeni dünya düzenine hoş geldiniz, programımızın bugün özel bir yayın olacak. Cumhuriyet, cumhuriyet tarihi, biz cumhuriyetin çocuklarıyız, cumhuriyet tarihi içerisinde doğduk ve cumhuriyetin bu yıl bugün 98. yıldönümü kutlamış oluyoruz. Dolayısıyla geriye dönüp nereden hareket ettik ve ne kadar yol kat ettik, dünya ile birlikte rekabetimiz ne durumda? Cumhuriyetin temelleri nelerdir? Hedeflerine ulaşabildik mi? Konuşacağız, bu konuyu tabii ki toplumsal, siyasal ve ekonomik sanat, kültür, bu konuları konuşacağız. Bu konuda çok yetkin olduğuna inandığım çok Sevgili Hocam Profesör Doktor Hasan Bülent Kahraman bizim konuğumuz. Hocam hoş geldiniz.

Hasan Bülent Kahraman: Sağ olun, hoş bulduk efendim.

Ali Değermenci: Hasan hocamız Işık Üniversitesi rektör yardımcısı olarak da Akademide görevi var. Hasan hocamızın çok sayıda kitabı var. Cumhuriyet tarihi ile ilgili, sanatla, politika ile ilgili, çok tam da bu bizim konuşacağımız konulara yönelik dolayısıyla hocamızdan çok faydalanmak istiyoruz.

Hasan Bülent Kahraman: Teşekkür ederim. Sağ olun.

Ali Değermenci: Hocam şimdi tabii ki hani Osmanlı'nın son dönemini bir cumhuriyet öncesi dönem olarak kabul edersek çok ciddi bir değişime girdik, Cumhuriyetle birlikte ve 98 yıl önce dünyadaki önemli trend olarak kabul edilen Cumhuriyet kavramını biz o zaman başlattık. Nereden nereye geldik ne kadar yol aldık.

Hasan Bülent Kahraman: Şimdi bir kere şöyle bir noktadan başlayalım. Cumhuriyet aslında o dönemde çok da kabul görmüş, herkesin bir an evvel geçsek diye can attığı bir olgu değildi veya bir rejim değildi. Hatta 1924 anayasası ve onun öncesinde ki çalışmalar sürerken Atatürk bunları o sırada Erzurum'da bulunan Kazım Karabekir ve diğer komutanlara gönderiyor. Kazım Karabekir kendi bölgesindeki İnsanların bu hazırlıktan endişe duyduğunu ve bunun 21 Anayasası bunun bir tür cumhuriyetçiliği geçiş olabileceğinden o insanların,

Ali Değermenci: Endişe duyuyorlar.

Hasan Bülent Kahraman: Duyuyor tabii, bunu yazıp Mustafa Kemal Atatürk'e o zaman tabii Atatürk söyledi, yok Mustafa Kemal Paşa'ya bildiriyor paşamız da uzun çok uzun telgraflar çekerek böyle bir niyetinin olmadığını şimdilik bunun o günkü şartların gerektirdiği bir hal olduğunu söylüyor. Şimdi Cumhuriyet aslında ortada olan bir kavram fakat bunun o dönemde bolşeviklikle bir tutulduğunu biliyoruz, bu konuyu ben çok düşündüm ve araştırdım yani Cumhuriyet kavramına o gün ki insanlar nereden geldiler, hangi anlamı yüklüyorlar, e bu anektodlar bize şunu gösteriyor ki pek de o zaman üstünde durulan düşünülen ve bir an evvel geçelim denen

bir rejim ve bir yönetim değil, bu gerçekten daha küçük bir çevrenin oluşturduğu karar ve nitekim Cumhuriyet biliyorsunuz sonradan büyük tartışmalara yani Atatürk'ün yakın silah çevre arkadaşları çevresinde büyük tartışmalara yol açıyor. Cumhuriyet Halk Partisi'ne o zaman fırka tabi halk fırkasına karşı birtakım yani Terakkiperver Cumhuriyetçi Fırkası kurulduğu zaman Rauf Orbay ve arkadaşlarına sordukları zaman efendim biz de Cumhuriyete karşı değildik, onun ilan edilmiş biçimine karşıyız diyorlar ve o dönem çok karmaşıktır ben henüz yayınlamadım 600-700 sayfalık bir kitapta bu analizi biraz yapmaya çalıştım, tek bu kaynakları var, çeşitli metinlerde ama çok dağınık bir bütün haline getirdiğiniz zaman padişahlığın kaldırılması hilâfetin kaldırılması cumhuriyetin ilanı zannediyorum. Bunlar birbirinin içine giren ve o dönemde yönetimde hakim olan egemen olan kitleyi derece derece ilgilendiren rahatsız eden memnun eden hususlar, yani şunu söylemek istiyorum, Cumhuriyet gelsin ama padişahlıkta kalabilirdi diyenler var. Cumhuriyet gelsin padişahlık olmasın ama hilafet kalabilirdi diyenler var.

Ali Değermenci: Hatta bir dönemde gene devam etti.

Hasan Bülent Kahraman: Tabi bizim yani hilafetli bir Cumhuriyet Dönemimiz var. Dolayısıyla o kalabilirdi, diğeri gidebilirdi diye farklı kombinezonlar içinde insanlar bunu düşünüyorlar ama padişahlığın ilgası hilâfetin ortadan kaldırılması ve cumhuriyetin mutlak bir yönetim modeli olarak benimsenmesi diye baktığınız zaman bunun aslında en katı en koyu en somut devrim olduğunu kabul etmek gerekir.

Ali Değermenci: Şimdi hocam devam edeceğiz de tabii ki Cumhuriyeti ilanı, Osmanlı'nın çöküşü ve imparatorluklar çağının da çöküşü ama Birinci Dünya Savaşı'nın sonu olarak bakıyoruz. Birinci Dünya Savaşı'nın dünyaya baktığımız zaman sonunda Faşizm çıkmaya başlıyor yani Avrupa'da

Hasan Bülent Kahraman: 1930'lardan itibaren.

Ali Değermenci: Ama hani onun ayak sesleri...

Hasan Bülent Kahraman: Var, var tabii.

Ali Değermenci: Tabii ki, Weimer Almanya'sının altyapısı dünya tarafından ezilmiş olması Sanki o Birinci Dünya Savaşı'nda ezilmiş horlanmış milletlerin bu genel iktidara karşı bir direniş için Faşizme yani Daha doğrusu demokrasi Cumhuriyet insan hakları kavramları dünyada öyle çok anlamda yaygın değil diye düşünüyorum ne diyorsunuz?

Hasan Bülent Kahraman: Bu benim tezlerimden birisi yani 1923'te dünyada öyle bir bugünkü gibi yaygın demokrasi söz konusu değil, dediğiniz gibi imparatorluklar çöküyor ama imparatorluklarını muhafaza eden uluslarda var yani İspanya'da Krallık var İngiltere'de Krallık var, Rusya 17 Ekimiyle devam ediyor tabi o bütün ile biraz bu çizgiden biraz ayrı ama o Hollanda'da Krallık var Kuzey ülkeleri krallıklarını muhafaza ediyorlar, yani biz padişahlı hilâfeti birlikte ortadan kaldırarak ayrı zamanlarda olmakla birlikte ortadan kaldırıp cumhuriyete geçerek aslında o dönemde bana göre, bir analogi yapayım. Sovyetler Birliği'ndeki Devrim kadar radikal bir şey yapmış oluyoruz, Fransa Evet 1789 devrimiyle birlikte kralın kafasını kesti. Sonra Napolyon kendisini İmparator ilan etti sonra tekrar cumhuriyetçi bir dönem sonra tekrar 3. Napolyon dönemi yani onun da çalkantılar içinde karar veremediği bir takım rejim modelleri söz konusu o bakımdan bu çalkantının içinde Türkiye'de çok kararlı bir biçimde cumhuriyetin uygulanması çok radikal bir karar gerçekten ve yönetim modeli demokrasi ise o dönemde değil, İkinci Dünya Savaşı'nda sizin söylediğiniz bu faşist totaliter rejimlerin ortadan kaldırılmasıyla birlikte ortaya çıkmış bir şey. Hatta o kadar geç bir model ki Churchill'in lafını biliyorsunuz. Churchill; demokrasi İngilizce konuşan ulusların yönetim biçimi olabilir diğerlerinin değil diyecek kadar bunun bir noktaya temerküz ettiği

orada konsantre olduğunu söylüyordu. O yüzden 23'te keşke demokrasi daha yaygın bir demokrasi olsaydı, oradaki kritik husus belki şu 1925le birlikte Takrir-i Sükun kanununun gelmesi aslında şöyle düşünelim. Biz 1946'da çok partili hayata geçtik demokrasiye geçtik diyoruz bunu döndük diye revize etmek lazım.

Ali Değermenci: 1925.

Hasan Bülent Kahraman: Çünkü 1908'den itibaren Türkiye'de sayılamayacak kadar çok parti var. Bunların içinde Komünist Partisi var İşçi Partisi var Sosyal Demokrat Parti var, Feminist Parti var.

Ali Değermenci: Osmanlı'nın içerisinde de var.

Hasan Bülent Kahraman: Osmanlı'nın içinde 1908'den 1923'e kadar ev Kurtuluş Savaşı yıllarında Türkiye Komünist Partisi var Atatürk'ün bize kurduğu yeşil ordu ki bir nevi Parti olarak görülebilir var ikiye ayrılan komünist partisi var o bakımdan 25 de takriri Sükun kanunu buna bir kesinti getiriyor bizim 46'da döndüğümüz Dolayısıyla veya geldiğimiz nokta demokrasiye geçişten ziyade

Ali Değermenci: 25 öncesi.

Hasan Bülent Kahraman: Evet 25 öncesi 1900ler öncesi çok partili döneme yeniden dönüş.

Ali Değermenci: Hocam şimdi şöyle Bernard Lewis'in bir kitabı var diyor ki nerede hata yaptık hata neredeydi diye bir ince bir kitabı var oğlak Yayınları'ndan zannederseniz çıkmıştı. Orada Osmanlı'nın ya da Türkiye toplumunun neden geri kaldığını aydınların tartışmasını anlatıyor. 200 yıl geri kaldık diye. Aslında buradan baktığımız zaman Cumhuriyetin ilanı ile birlikte batıyla gelişmiş olan Dünya ile aramızdaki makası bir anda bir anlamda ya da bir bölümde kapatmış oluyoruz. Yani Cumhuriyet dünyada yükselmeye başlıyor. Ama Dünya ile birlikte gidiyoruz. Sizin önce söylediğiniz krallıklar var monarşi devam ediyor ve Atatürk'le birlikte o klasmana girmeye hak kazanıyoruz görüntü böyle mi?

Hasan Bülent Kahraman: Daha bile önde yani sizin söylediğiniz kitap benim Princeton'dan yakın dostum ve 100 küsur yaşında vefat eden Bernard Lewis'in What Went Wrong? Kitabı. Lewis çok eleştirilmiş birisidir ama Türkiye ve Osmanlı İmparatorluğu'nun modernleşmesi üstüne hala aşılamayan kitaplarında yazarıdır. Bunu da belirtelim bu çok tabii ilginç bir yorumdur kendisiyle de bunu konuşmuşuzdur daha bile ileri yani demin onu anlattım.

Ali Değermenci: Kadın hakları konusunda, seçme ve seçilme konusunda.

Hasan Bülent Kahraman: Birçok konuda yani bunların her birinin kendi içinde eksikleri olabilir, yani 1930'larda kadınlara verilen seçme hakkı seçilme hakkı bunların daha sonraki adımlarla tamamlanması. Evet birtakım eksikleri de olabilir ama 1930'larda 1923'ten itibaren cumhuriyetin ilanı Türkiye'yi sadece dünyadaki makas ayaklarının birleşmesi bakımından bir noktaya getirmemiş belki onlardan da daha ileri bir noktaya yerleştirmiştir. Model olarak rejim olarak bir de tabii orada batının bu bakımdan ilgisini çok çeken husus esas itibarıyla batılılaşmadır. Yani batılılaşma biz de o da yine bir gecenin içinde olmadı zaten bizim bu tarihi analiz ederken dikkat etmemiz gereken topun bilimleri açısından dikkat etmemiz gereken husus şu hiçbir şey bir gecede olmuyor. Olmazsa sonra da öncesine bir parça atıflarda bulunuluyor. Referanslarda bulunuyor. Olduktan sonra da onlar bir miktar devam ediyor. Şimdi aslında bizim batılılaşma hareketi Lale Devri ile birlikte başladı. 3. Selim 1789'da tahta geçti ve tamamen batılı bir anlayış onun ötesine gelelim. 2. Mahmut sonrası bizim Atatürk dönemi reformlarının bir bölümünün farklı tonlar içinde gerçekleştirilmesidir. İşte kılık

kiyafet orada bir kere daha değişmiştir alfabeyi değiştirmeyi düşünmüştür etrafındakiler. Hayır yapmayalım demiştir. Hukuk sistemi çok önemli değişikliğe uğramıştır.

Ali Değermenci: Özellikle e-ticaret hukuku çok önceden beri.

Hasan Bülent Kahraman: Daha önceden tanzimat'la birlikte hukuk çok ciddi değişiklikler geçiriyor mekteplerinin açılması Abdülhamit dönemi modernleşmesi yani bilhassa...

Ali Değermenci: Kadınların kızların Lisesi'ni Abdülhamit döneminde açılıyor. Modernleşmenin en ileri boyutu.

Hasan Bülent Kahraman: Bir örnek daha verelim. Tamam gayrimüslimlere vermiş bir imtiyazdır ama işte yani Bomonti'de birtakım fabrikaların kurulması. Şimdi bunlar önemli hamlelerdir. 1912'de Kılıçzade Hakkı'nın, Abdullah Cevdet'in yayınladığı "İştah" dergisinde neşeli bir mektup var. "Pek uyanık bir uyku" 12 tane veya 14 tane madde halinde. Bizim daha sonra Atatürk reformları diye adlandırdığımız devrimlerin reformların madde madde sayılmasıdır. Hatta Atatürk Abdullah Cevdet ile görüşüyor, onu milletvekili yapmak istiyor, o kendi pozisyonunu korumak isteyince de Kılıçzade Hakkı'yı milletvekilliğine getiriyor. Bir anektodda da bir yerde karşılaştığı zaman üstat devrimlerin kaçınıcıdayız diye soruyor ama bu bütün bunların içinde bir şey farklı. Radikalizm. Yani 2. Mahmut dönemi. Çok ilginç bir dönem, yeniden değerlendirilmesi gereken bir dönem. Öncesi 3. Selim dönemi çok ilginç bir dönemdi. 3. Selim'in Fransa'daki kendi mevkidaşlarıyla yazışmaları var. Devrime dönük ilgisi var. Değil mi? Breke'ye yaptırdığı saat var. Böylece zaman anlayışındaki değişikliklere kadar geri giden, ilerleyen bir değişim söz konusu. Ama bütün bunların hiçbirisi Atatürk döneminin veya işte Cumhuriyet döneminin değişiminin kendi reformlarındaki kadar radikalizm içermiyor, oradaki hadiseyi böyle düşünmek lazım.

Ali Değermenci: Şimdi hocam tabii ki burada geçenlerde yayınlanan Atatürk kitabı var. Şükrü Hanioglu'nun daha önce yayınlandığı, Zafer Toprak'ın Boęaziçi Üniversitesi'nde evet Zafer hocanın kitabında Atatürk'ün biraz da hani ben okurken öyle gördüm entelektüel tarihini de bakışını da görmüş oluyoruz. Şükrü Hanioglu da zaten onunla ilgili ama daha Türkçe'ye çevrilmedi hocanın kitabı.

Hasan Bülent Kahraman: Şimdi Şükrü Hanioglu'nun kitabı ile ilgili bir küçük anektod; benim çok yakın dostum. O kitabı yazdıktan sonra yani manüskri halde bana gönderdi. Biraz buna bunu söyleyeyim mi söylemeyeyim mi bilmiyorum ama. Atatürk kitabının alt başlığı bir entellektüel biyografidir. Onu ben koydum çünkü o kitap bugüne kadar yazılmış olan Atatürk kitaplarından çok farklı bir perspektiften meseleye bakar ve o gerçekten bir entelektüel biyografidir. Zafer hocamızın kitabı da aynı mantığı biraz daha değiştirir, o daha önce yazdığı çeşitli dönemleri ayrıntısıyla ele alan mesela Türkiye'de antropolojik araştırmalar konusunu ele alan kitabından da süzdüğü birtakım malzemeyle ve düşüncelerle onu bir tür sosyal düşünce tarihi içinden Atatürk olarak yazdık. Bunlar bence çok önemli iki katkıdır bu literatürde.

Ali Değermenci: Bugüne kadar yığınla Atatürk kitabı yazıldı ama ben 2 tane kitabı çok önemsiyorum, o onların farkı fazla bir de tabii ki bu Atatürk'ün kendi entelektüel kapasitesiyle birlikte oluşturuyor ki lider olmasının sebebi de bu. Ama tabii ki tek liderli bu işler yürümüyor, biraz da o günün şartlarındaki Cumhuriyetin ilk yılları, ilk yıllar, ilk 10-15 yıl. Entelektüel kapasiteye de bakalım, etrafına Tabii ki hani Osmanlı'dan kalması yetişmiş subaylar ve sonrasında siyasetin içerisine girenler var. Tabii ki İttihat Terakki Cemiyeti'nin den süzülen bir görüş akım da var. Sonra Cumhuriyetle birlikte evrilmeye başlayan çevreler var. Bir siz topladığımız zaman entelektüel

kapasite dünyayı okuyabiliyor muydu? Görebiliyor muydu? Yeni gelişmelere ayak uydurabilir muydu?

Hasan Bülent Kahraman: Pek değildi onu söyleyelim. Yani belki o biraz işin üzücü bir yana ama bunu söylemekle birlikte şunu ifade edeyim. Ben o dönemin dergilerini o dönemin tartışmalarını izlemiş birisiyim, şunu ifade edeyim ki Hanioglu'nun ve Toprak'ın kitapları bunu kanıtlar. Belki günü gününe ama oradaki tartışmaları izlemiyordu. Diyelim ki Türkiye'de Kant analizleri Hegel analizleri, Chopin Auer analizleri yapılmıyordu ama sürdürülen tartışmalar ve o tartışmaların kalibresi, düzeyi bugün yakalanmış mıdır, yakalanmamış mıdır? Bunu sordurtacak niteliktedir. O bakımdan yani işte at dergisi çevresindeki tartışmalar, Ziya Gökalp çevresindeki tartışmalar var. Efendim Türkçülük meselesinin ortaya gelip gitmesi ve az önce değindiğim gibi sosyal düşüncenin toplumsal düşüncenin zorlanmasına dönük birtakım yorumlar o dönemin aslında belki daha kısıtlı daha dar daha küçük bir çevrede cereyan eden ama çok ciddi çok canlı bir tartışma ortamına sahip olduğunu gösterir ki o günün dünyada en önemli felsefecilerinin öğrencisi olan hocalar o dönemin en önemli bilim adamlarının öğrencisi olmuş hocalar gene o yıllarda Türkiye'de Academia'da üniversitelerde eğitim veriyordu. Buna hele 1930'lardan itibaren Alman hocaların, Alman yahudi hocaların gelip yaptığı katkıları eklediğimiz zaman Türkiye gerçekten 1930'lu yıllarda bütün kısıtlamalarına bütün iç sorunlarına rağmen dünyada entelektüel açıdan da akademik açıdan da çok ilgi toplayan ilgi gören bir yer. Yani Walter Benjamin Türkiye'ye gelebilirdi. Einstein Türkiye'ye o dönemde gelebilirdi, bunların yazıları var bunların kendi yakın çevreleriyle yaptığı efendim yazışmalar var. Belki onlar gelmedi ama dünyaya kendi alanlarında teoriler armağan eden ekoller kuran insanlar gelip Türkiye'de üniversitelerde dersler verdiler. Bunları sonlarını biz çok hazin ve bana sorarsanız bize yakışmayan bir biçimde bitirdik, getirdik. Savaş sonrasında zaten Amerika'nın silindir gibi dünya sahnesine çıkması bunları bir miktar Türkiye'den koparacak da ama kalanlara gözümüz gibi bakmalıyız, onu yapmadık fakat o yıllar her şeye rağmen tekrar edeyim. O 1908'den gelen ve bence Türkiye'de asıl rönesans dönemlerinden biri olarak kabul edilmesi gereken o yıllardan gelen entelektüel kuvvetle çok ilginç sonuçlar doğurmuştur. Bakın size bir şey söyleyeyim, 1912'de Tevfik Fikret'in yazdığı bir şiir var, Hüsnü-an. Güzellik. Hüsnü-an nedir? diyor. Hegel'de bunu bilmiyordu, diyor şiirde. Benim şunu söylüyorum, o dönemde Servet-i Fünun dergisinin diğer dergilerin yapıldığı gibi latinizasyonu yapılsın, sadece içindekiler sayfası latinize edilip ve okurların hizmetine verilsin, bakın görün tartışmaların niteliği dediğim gibi küçük bir çevre ama çok derinlikli tartışmalar.

Ali Değermenci: Hocam 4 dakika kalmış reklama ama şu konuyla geçiş yaparız, reklam sonrasına, tabii ki Kurtuluş mücadelesinde Rusya etkisi var, sonrasında cumhuriyetin kuruluşunda iyi imar da var. Sanayileşme de var. Ve tabii ki 17 Ekim devrimi var ve Rusya tarihini değiştirmiş yani tarihten gelen siyasal görüntüsünü değiştirmiş ve artık sol kanada kaymış. Batı ile arasına mesafe koymuş, bu kadar cumhuriyetle Atatürk'le yakın diyalog kurmak istiyor ama Atatürk Sovyet rejiminin ekonomik tarafını ya da siyasal tarafını çok ciddi anlamda kullanmıyor neden?

Hasan Bülent Kahraman: Kararı o değil, buna verilecek cevap o. Kendi yetiştiği yıllar var. Bolşevizm onun gündeminde olan bir yönelim değil. Atatürk Aslında bu açıdan biraz daha incelenebilir, incelenmelidir yani 1930'ların sonuna geldiğimiz zaman ölümünden hemen önce bilhassa İnönü'yle arasındaki ihtilafın kaynağı konusunda birçok tevatür var. Birçok yorum var. Birçok yaklaşım modeli var ama bunlardan birisinde hiç kuşku yok ki Atatürk muhtemelen daha liberal bir ekonomik modeli tercih ediyordu. Onun o dönemde bence birinci derecede gözettiği gözlemlendiği ülke İngiltereydi. Baştan itibaren bu izi onun çalışmalarında yönelimlerin de reformların da görmek mümkün. Otarsık bir ekonominin yani Sovyetler Birliği'nin de o tarihte sürdürdüğü Türkiye'nin de 1930'da devletçilikle birlikte içine girdiği...

Ali Değermenci: Ama dünya buhranı ile etkisi çok ciddi anlamda var.

Hasan Bülent Kahraman: İçine girdiği dışı kapalı kendi kendine yeten bu otarşik model Atatürk'ün kendi batılılaşma muhakemesine de bakarsanız pek o kadar kabul edeceği bir uygun da değildi. Ve hazırlanış yılları itibariyle de bolşevizmi gören onu belirttiğiniz gibi savaş yıllarında çok ciddi şekilde kullanan Lenin'in orada ilginç şeyler oluyor, anti-emperyalist bir mücadele veriliyor, bizim buna destek olmamız gerekir dediği bir hareketi sürdürdüğü ama savaş bittikten sonra Rusya'yı Sovyetler Birliği'ni hiç kırmadan ama yavaş yavaş ondan uzaklaşıp kendi belki demokrasiye gidebilecek, gidecek öyle onu oraya doğru açmak istediği Cumhuriyeti rejimi kurdu. Bunu onun kendi muhakemesi yetişme koşulları ile birlikte düşünmek lazım.

Ali Değermenci: Şimdi daha liberal daha İngiltere birleşik krallığa yakın daha ekonomiyi serbest piyasaya açmak isteyen dediniz. Şimdi reklam arası vereceğiz. İzmir İktisat Kongresi Aslında hani piyasa ekonomisinin aslında kamuoyuna deklere edilmesi uygulanması için bir çalışmaydı. Biraz ekonomiden bahsederiz. Tabii ki buhran, buhranlı yıllar etkisi çok ciddi var. Ne kadar başarılı olduk, olmadık, küçük bir araya gidelim, arkasından tekrar Hasan Bülent Kahraman hocayla Cumhuriyet tarihini konuşmaya devam edeceğiz.

Ali Değermenci: Evet, tekrar birlikteyiz, Işık Üniversitesi Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Hasan Bülent Kahraman, yazar, sanatçı, sanat dünyasıyla çok yakından ilgili şimdi konular geldikçe onları da hocamızla konuşmak istiyorum. Hocam İzmir iktisat Kongresi dedik. Atatürk'ün hani bu ortam aslında dünyaya da baktığımız zaman liberal ekonomi tabii ki gelişmesi var ama çok ciddi bir yaygınlık yok. Rusya diye bir ciddi bir devletçi bir ekonomi ortaya çıkmış ve biz o tarafa doğru meyil diyoruz. İzmir İktisat kongresini anlamı nedir? Atatürk açısından cumhuriyet açısından.

Hasan Bülent Kahraman: Bence bir yol arayışdır, yani şimdi demin söylediğim gibi eğer o yılın o yılların o dönemi yani Cumhuriyet öncesinde Osmanlıdaki tartışmalara bakarsak orada da aynı arayışlar var. Yani daha devletçi bir modelle mi bunu yapmak gerekir? İşte (24:58) Efendi'nin yazıları var. Efendim hayır, bunu (25:04) tuttuğu yoldan giderek daha liberal bir ekonomiye yapma arayışları var. Bence Atatürk bütün bunların içinde bir pragmatizmde arıyor idi. Yani şimdi Anadolu'da bir sermaye yok. Ali Bey bunun en önemli hakikati bu. Bizim bütün bu...

Ali Değermenci: 11-12 milyon hocam, yarısı yaşlı ve çocuklardan oluşuyor gençler savaş cepheye ölmüş.

Hasan Bülent Kahraman: Ölmüşler, 1910'lardan itibaren bitmeyen tükenmeyen bir savaş dönemi. Dünya Savaşı geçmiş, Anadolu'da bir sermaye yok. Şimdi bu Atatürk devrimlerinin sınıfsal analizi 1970'li yıllarda çok önemliydi. Bence hala çok önemlidir ve hala o yönde biraz daha çalışmamız gerekiyor. İstanbul'da sadece komprador bir burjuvazi var, şimdi bu burjuvazi ile ittifak kurmanın başka bir yolu yok yani ben devletçilik yapacağım dediğiniz zaman o burjuvazi ve sermaye sizinle iş birliği yapmaz.

Ali Değermenci: Çekip gidecekler.

Hasan Bülent Kahraman: Çekip gidecek, yani biz Tanzimat Fermanı'nda birtakım ekonomik düzenlemeler, ekonomi hukukuna dönük düzenlemeler yaptık. Bunları Osmanlılar artık zamanı geldi, yapalım deyip de yapmadılar. İngiltere'den sermaye transfer etmek istiyorduk Avrupa'dan. Bunun için altyapının hukuk altyapısının hazırlanması gerekir, dendi. Tanzimat Fermanı bunu hazırladı. Bence İzmir İktisat Kongresi aslında Atatürk döneminin bir tür Tanzimat Fermanı'dır. Bu anlamda yani sermayenin içeride kalması, dağılmaması sermayenin daha üretken bir hale geçmesi

için sürdürülen bir çabadır. Ama savaşın hemen sonrasında. Yani 1922'de İzmir kurtarılmış savaş.

Ali Değermenci: 23'te de.

Hasan Bülent Kahraman: 23'te de bu kongre var, ardından dokuz sene sonra siz dünyanın görüp görebileceği en büyük bunalımlardan birini yaşıyorsunuz.

Ali Değermenci: 29 buhranı.

Hasan Bülent Kahraman: Hatta 6 sene sonra. Şimdi o zaman da ben daha fazla liberalizmle gideyim diyemiyor yani.

Ali Değermenci: Yani Amerika diyemiyor onu hocam.

Hasan Bülent Kahraman: Evet benim Türk siyasetinin yapısal analizinde incelediğim gibi 20 ile 29 arasında, 29'la sonrası sonrasına ekonomik göstergeler açısından baktığımız zaman, böyle bir model kurulmazsa; Türkiye'de taş üstünde taş kalması mümkün değil. Nitekim Atatürk'ün 1927'de yani 1919'da çıktığı İstanbul'a 1927'de dönmesi iki anlam taşır: Birincisi o kadar uzun süre 8 sene İstanbul'a gelememiştir. İstanbul'daki kitleyle, İstanbul'daki sermayeyle, İstanbul'daki kültür çevreleriyle o ilişkiyi kurmamıştır. Kendisini daha sağlam hissetmeyi tercih etmiştir; Ankara'da, Anadolu'da. Ama o tarihten itibaren o çevreyle daha yakın ilişki kurar ve aslında reformların büyük ölçüde taşıyıcısı o olur. Bu bizim Kurtuluş Savaşı'ndaki temel koalisyon açısından da çok önemli bir hamledir. 27'den sonra 29'da bunalım gelince, yapılabilecek başka bir şey yok.

Ali Değirmenci: Herkesin yaptığı gibi.

Hasan Bülent Kahraman: Kendi sanayisini oluşturmak için, otağ şık bir ekonomi kuruyor ama orada iki huşu var. Birincisi devletçiliğin, ekonomik devletçiliğin, siyasal devletçiliğe dönüşmesi. İki, Atatürk'ün bir an evvel bunun çok uzadığını düşünerek, öngörerek buradan çıkmak için 1937'den itibaren Celal Bayar aracılığıyla daha liberal bir ekonomiye yönelmesi.

Ali Değirmenci: Celal Bayar da o günün simgesel olarak baktığımızda...

Hasan Bülent Kahraman: Tabi.

Ali Değirmenci: Daha sağ ya da liberal ya da serbest piyasa koşullara uygun... Bunların hepsi, tabi biz bunlara daha Cavit Bey'i liberal olarak takdim ederken, o günün şartlarına göre gerçekten hani diğerlerine göre çok ciddi bir süre.

Hasan Bülent Kahraman: E onlara söylenen ad, verilen ad aferistler. Afer, Fransızca'daki iş yani bizim İngilizcede affair dediğimiz, iş çevrelerinden gelen bir kelime. İşte aferist aynı zamanda aferin kelimesine de bir telmihte, teşbihte bulunuyor diye. Ama bunlar iş çevreleri, İş Bankası'nın kurulmasını sağlamış ve oradan yürümeye gayret eden bir çevre. Tabi ki Celal Bayar'ın o zaman Başbakan yapılması, bütün bu anlamı içinde taşıya bir yaklaşımdır.

Ali Değirmenci: Taşıyan bir şey.

Hasan Bülent Kahraman: Bunlar tesadüfen olacak işler değil.

Ali Değirmenci: Peki, genel anlamda Atatürk sonrasında, Atatürk'ün hedefine uygun ilerlenebildi mi? Yani 1950'de çok partili hayata geçildi. O da ciddi bir tartışmadır ama hedef, o yollardan gidilebildi mi? Kudretli bir liderlik yapılabildi mi?

Hasan Bülent Kahraman: Şimdi, bir kere 40'lı yıllar kabul edelim ki, işte...

Ali Değirmenci: 2. Dünya Savaşı.

Hasan Bülent Kahraman: 2. Dünya Savaşı ile İlhan Tekeli'nin 3 büyük cilt halinde incelediği dönem...

Ali Değirmenci: İletişim Yayınları'ndan çıktı. Onu da söyleyelim alsınlar, herkes.

Hasan Bülent Kahraman: Çıktı, çıktı, çıktı, elbette. Şimdi, o şartlar altında çokta böyle liberal, çokta geniş yürekli bir farklı politika izlemenin imkanı yok. Fakirleşmesini durdurmaya çalışan, onu belli bir limitte tutmaya çalma bir ülke var, Türkiye'de. 1940'lı yıllarda 38'den, Atatürk'ün ölümünden sonra İsmet Paşa'nın Cumhurbaşkanı seçilmesiyle başlayan dönem, bu dönem. Nereye kadar? 50'ye kadar. Yani Türkiye ile ilgili bu tartışmalarda benim söylediğim hep şudur; biz Dünya'dan, batıdan kopuk olduğumuzu düşünüyoruz, bu çalışmalarda. İşte 200 yıllık bir gecikmemiz var, o hep cereyan etmiştir duygusuna sahibizdir. Bence değil. Bakın 1940'lar Dünya'da savaş var, herkes kapanma ekonomileri uyguluyor, Türkiye'de aynı modeli deniyor. Dünya'da 1950'den itibaren açılma var. Milletler Cemiyeti kuruluyor, daha liberal ekonomilere geliyor, demokrasi dünyanın her yerinde çiçekleniyor. Türkiye de çok partili hayata dönerek, ben doğrusunu söyleyeyim, o da aynı yolu denemeye başlıyor. Şimdi dolayısıyla, 1938 sonrasında yapılan ne? Bana göre şu; 38-50 arası Türkiye'nin çok zor yılları. Yani ekonomik devletçiliğin bile bırakılıp her şeyin siyasal devletçilik olarak sürdürüldüğü müthiş bir kapanma ve sert bir devlet dönemi anlayışı. 50'den itibaren olan ise bence çok önemli bir şey. O da şu; 50'de Türkiye'de yaşayan insan henüz bir ekonomik özne değil. Yani üretime katılmıyor. Türkiye ayrıca Osmanlı imparatorluğu döneminde merkantilizmini tamamlamış, merkez çevre bütünleşmesini ekonomi üstünden sağlayabilmiş bir ülke de değil. Türkiye kapalı, kendi kendine yeten, dar tarım küçük köylülüğe, köylülüğe dayalı, küçük köylü üretimine dayalı olmayan bir ekonominin sahibi ülke. Evet, 10 yılda demir ağlarla ördük ana yurdu dört baştan. Tamam ama yani bunlar çok farklı şekilde yapılan unsurlar. Altına baktığımız zaman, küçük köylülük üretimi başka da hiçbir şey yok. 50, devletle ilişkisi tamamen kopmuş olan bu küçük köylülüğün, bu küçük köylü öznelerin, insanların henüz ekonomiyle bütünleşmemiş hallerinde iken, o durumda yaşarken birden bire siyasal özne haline gelmesidir. Yani bu insanlar ekonomiye katılmıyorlar, ekonomide söz hakkına sahip değiller, ekonomiden önemli bir pay almıyorlar, fakirler, yoksunluk içinde yaşıyorlar ama birden bire attıkları oyla iktidarı değiştirebileceklerini gördüler ve Türkiye'de bu benim çok önemsemişim tespittir; insanlar ekonomik özne olmadan, siyasal özne olmuştur ve o yüzden bugün de hala halk oyuna, demokrasiye bizim tahmin ettiğimizden, öngördüğümüzden, düşündüğümüzden çok daha fazla sahip çıkar. Bunun sebebi budur. Yani Atatürk döneminin işte bu konuştuğumuz çerçevesi bence aradaki o parantezin, savaş yılları parantezinin yani 38'den 45'e kadar savaş. Bunun başka bir izahı yok. 46 ve 50 arası bu kadar sert olmayabilirdi. Onu ben de çok eleştiriyorum. 46 - 50 arasındaki devlet baskını, Recep Pekerleri vesaireyi ama 50'den itibaren bence Atatürk ve Cumhuriyet Dönemi reformlarının, devrimlerinin aradığı strüktürü Türkiye kurmaya başlamıştır.

Ali Değirmenci: Tabi orada hani bu, burada az önce baştan konuşmuştuk hocam. Entellektüel kapasite çok önemli. Tabi ki bütün her şey siyasete kalmıyor. Etraftan fikirler gelmediği sürece, siz [∞]

inşa etmekte zorlanıyorsunuz. Orada da ciddi tartışmalar oluyor. Ama hani Dünya'ya eklenmiş, bağ kurmuş ya da bir çipa takmış bir Türkiye'yi 1950'den sonra ciddi anlamda görüyoruz. Tabii ki 2. Dünya Savaşı bitmiş, Dünya'nın hegemonik lideri...

Hasan Bülent Kahraman: Pardon, bir şey daha söyleyeyim. O söylediğimize, bir şey daha ilave edeyim.

Ali Değirmenci: Buyurun lütfen.

Hasan Bülent Kahraman: Yani, kitaplar yayınlandı. Dünya'nın en önemli yayınevlerinden çıktı bu kitaplar. Efendim, doktora tezleri yayınlandı. 1930'dan itibaren, demin siz konuşmanın başlangıcında belirttiniz. 1. Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye bir şey yaptı, Sevr'i yırttı. Almanlar Versay'ı yırtamadılar. Bunun yarattığı travma, bunun yarattığı travma Hitler'i doğurdu.

Ali Değirmenci: Ya... Hitleri getirdi.

Hasan Bülent Kahraman: E şimdi şunu biliyoruz, elimizde bunu en ileri derecede analiz eden kitaplar var. Büyük hayranlığı var Atatürk'e. Atatürk'ün onlara hiçbir hayranlığı yok ve hiç sevmediği muhakkak, Mussolini ve Hitler'i. Bunu açık yürekle ifade edelim ve dolayısıyla 1930'larda Dünya'da yükselen totaliter rejimlerin Türkiye'ye serpintisi elbette oldu, elbette oldu. Anayasa onu yansıtan değişikliklere maruz kaldı, devlet parti bütünleşmesi sağlandı. Bu bile bana göre aslında, Türkiye'nin o dönemlerde dahi Dünya ile Atatürk aracılığıyla ne kadar entegre olduğunu gösteriyor ve buna tekrar tekrar vurgu yaparak belirteyim. Onlar Atatürk'ü örnek aldılar. Odasında daima Hitler bir Atatürk resmini aslı tuttu, ona en önemli heykeltçileri gönderdi. Alman heykeltçilerin Atatürk büstlerini gidip yakından inceledi. Fakat Atatürk hiçbir zaman Mussolini ve Hitler'e o oranda, bırakın oranda olmasını hiçbir biçimde yakınlık kurmadı ve onları daima dışında tuttu.

Ali Değirmenci: Şimdi yeni çıktı zannederseniz...

Hasan Bülent Kahraman: Çok affedersiniz.

Ali Değirmenci: Norman Stone'un 1. Dünya Savaşı.

Hasan Bülent Kahraman: Evet.

Ali Değirmenci: Norman Stone, siz daha iyi bilirsiniz.

Hasan Bülent Kahraman: Estağfurullah.

Ali Değirmenci: Türkiye'ye de gelip, çok dersler verdi. Tarih dersleri...

Hasan Bülent Kahraman: Yıllarca Bilkent Üniversitesi'nde beraber çalıştık.

Ali Değirmenci: Evet. Kısa bir süre önce, birkaç yıl önce zannederseniz hayatını kaybetti.

Hasan Bülent Kahraman: Evet.

Ali Değirmenci: Birinci Dünya Savaşı diye bir kitabı var.

Hasan Bülent Kahraman: Tabi.

Ali Değirmenci: O şeyi anlatırken, hani Almanya'nın o şeyi yırtamayışını...

Hasan Bülent Kahraman: Evet.

Ali Değirmenci: Dayatılan sonucunu ve sonunda diyor, Hitler'in Nazi'nin gelmesine neden oldu ve dönüp daha başka bir konuda Türkiye'yi analiz ederken de Dünya'da batı toplumu ile aynı olan İslam ülkesinden tek ülke diye, oradan çok ciddi anlamda ayrıştırıyor.

Hasan Bülent Kahraman: Bugüne kadar ikinci bir örneği yok.

Ali Değirmenci: Yok zaten.

Hasan Bülent Kahraman: Yani, Norman Stone tabi ki çok yakın dostumuzdu, çok parlak bir tarihçi olduğu kuşku götürmez. O vurgusunu yapıyor. Sadece 30'lar için değil, bugünde yok. Yani bu Türkiye'nin belki de gücünün, liginin üstünde bir çaba göstermesi ve buraya gelmesidir ama tabi arkasında da büyük Osmanlı İmparatorluğu birikimini unutmamak gerek.

Ali Değirmenci: Peki hocam 1950'ler bizim Dünya'ya bağlandığımız tarih.

Hasan Bülent Kahraman: Tabi.

Ali Değirmenci: Dünya ne durumda? Biz tabi ki yine zaman kaybettik. İki Dünya Savaşı olmuş, Türkiye içe kapanmış, 29 Buhranı'nı özellikle kullanmak gerekiyor. 50'den sonra NATO üyesi oluyoruz, batı ittifakının içerisinde resmi olarak kaydımızı yaptırıyoruz. Oradan sonra süreç işleyemedi mi? Hem siyasal olarak hem ekonomik olarak o entegrasyon neden olmadı?

Hasan Bülent Kahraman: İşte beni mayınlı tarlaya sokuyorsunuz. Türkiye'de en büyük tartışmalardan birisi budur. 50'den sonra Türkiye Atatürk'ün temel üzerinde konuştuğumuz anlayışının dışına mı çıktı? Onun savaştığı, dövüştüğü, mücadele ettiği emperyalizmin bir çevre üyesi mi oldu? Onların peyki, onların yörüngesi, uydusu haline mi geldi? E bunlar bizim literatürümüzde az ilgi toplamamış yaklaşımlardır. Ben de pek öyle düşünmeyenlerden birisiyim.

Ali Değirmenci: O biraz kemalist yorum tartışmasını yaparsak öyle gibi gözükebilir.

Hasan Bülent Kahraman: Gözükebilir ama şimdi bunun analizleri var. Yani Atatürk'ün 1919-1923 arasındaki söylevlerinin diskur söylem analizi yapıldı. O dönemde kullandığı sözcükler ve o sözcüklerin frekansı, sıklığı Atatürk'ün 1930'lardaki konuşmalarında mevcut mu? Bu bir kere çok somut bir şeyi gösteriyor. Yani Atatürk 1919'daki Atatürk olarak, 1938'e gelmedi, erişmedi. Atatürk kendisini dönüştürmüş. Bakın 30'lu yıllarda yaptıklarına, kendisini ayrıştırmış, yeni bir düşünce zeminine birkaç kere oturmuş birisi. Dolayısıyla Atatürk'ün 1919-23 arasındaki veya Atatürk'ün 1930 - 37 arasındaki yaklaşımını mesela, İzmir İktisat Kongresi'ndeki anlayışını 1927'de İstanbul'a geldikten sonra bilhassa devrimlerin kendisini taşıyacak sınıfı yaratma çabasındaki arayışını bir tarafa bırakıp sadece, 1950'den sonra Türkiye bir uydu ülke, peyk ülke oldu demek bana doğru gelmiyor. Tam tersine, bakın kaç tane örnek verdim. Atatürk içinde yaşadığı günde Dünya'ya sonuna kadar entegre olmuş birisi. Yani 30'da devletçilik yapması Atatürk'ün ekonomide devletçilik yapması ben bu Dünya'dan kopup...

Ali Değirmenci: Dünya'dan koptuğu bir hareket değildir.

Hasan Bülent Kahraman: Bu dünyaya kapımı kapadım anlamına gelmez. İşte Amerika Birleşik Devletleri, Ankara Büyükelçisi ile yaptığı konuşmanın bandı ortada.

Ali Değirmenci: Aynen.

Hasan Bülent Kahraman: “Türkiye Cumhuriyeti demokrasiye aşık bir devlettir” diyor. O zaman demokrasi lafı nerede var?

Ali Değirmenci: Hatta liberalizmi de orada takdir eden bir açıklaması da sözleri de var orada.

Hasan Bülent Kahraman: Evet, aynen öyle, aynen öyle. Birçok var, birçok başka konuşması var. Ekonomide şurada var, burada var. O bakımdan bence bu, ha... 1950'den itibaren olanlar da bence çok yanlış değil. Türkiye ithal ikameci ekonomi modelini benimsedi. Benim asistanı olduğum Taner Berksoy hocamızın 80'lerin başında yazdığı kitabı budur. Yani Türkiye ithal ikameci ekonomiyi 30 sene sürdürdü. 30 senedir bunların zaten ekonomik, büyük hareketlerin tarihi ve böylece kendi kendine yeten bir sanayileşme yapmaya çalıştı 50 ile 80 arasında. Yani 1965'ten sonra da Türkiye başka tartışmalara girdi. Onları da konuşalım. Yani askeri darbeler oldu, Süleyman Demirel onların karşısında çıkıp şunları söyledi; dedi ki ben bu darbelerin altında CIA'yi görüyorum. Onun Dışişleri Bakanı kendisi kadar bu konulara hakim ve kendisine en yakın insan olan İhsan Sabri Çağlayangil dedi ki; “12 Mart darbesinin altında büyük ölçüde CIA ve Amerika vardır” niye? Demirel şu açıklamayı yaptı; “Ben Türkiye'nin 3 büyük tesisini kalkıp gidip Ruslar'a yaptırdım.” Dolayısıyla da...

Ali Değirmenci: Menderes'in öncesinde Rusya'ya (42:13) gibi.

Hasan Bülent Kahraman: Evet, Menderes'in öncesinde peki, bütün bu tartışmaları, bu kadar somut bilgiyi kenara bırakıp Türkiye peyk ülkesi oldu yahut Türkiye emperyalizmin uydusu, uşağı haline geldi demek, bence Türkiye'nin kendi kendisine haksızlık etmesidir. 1950'den itibaren demin sizin lütuf edip benim hakkımda söylediniz şeyi ifadedeyim. Amerika Birleşik Devletleri bırakın ekonomik devliğini, Amerika Birleşik Devletleri kültür üstünden Dünya'nın her tarafına yayıldı. Türkiye'de batı ile eklemlenişi içinde bunu şu veya bu biçimde benimsedi. Daha az benimseyemez miydi? Onları konuşmak, tarihi tersine çevirerek analiz etmek başka bir şey...

Ali Değirmenci: Var olanı anlatmak gerekiyor.

Hasan Bülent Kahraman: Elimizdeki veriyle analiz etmek ayrı bir şey. O yüzden bence kendine göre bir şeyler yapmıştır Türkiye. 1965 yılında Türkiye'nin gelir seviyesiyle bilmem kaç yılında gelir seviyesi daha ileri gidebilir miydi? Tercihlerinde hatalar yapmış mıdır? Bu her zaman tartışılır, elbette yapmıştır. Yapmamıştır demek mümkün olamaz.

Ali Değirmenci: Hocam, böyle bir geriye dönük hani Cumhuriyet tarihini hızlı bir şekilde tamamlayalım. Menderes, Demirel ve Özal üzerinden baktığımız zaman Dünya'ya eklemlenme açısından, belki bunun içerisinden en liberali Özal'ı görebiliriz, Demirel'in çok büyük fonksiyonu var.

Hasan Bülent Kahraman: Tabi. Tabi, tabi.

Ali Değirmenci: Baktığımız zaman, ekonomik anlamda Özal'ın teziydi. Hani “ekonomik olarak özgürleşen toplumlar, demokrasiyi zaten talep edeceklerdir” diye. Biz o dönemi de bir değerlendirip, sonra gelecek ile ilgili Cumhuriyet hedefini 100. Yılına giriyoruz ama ileriye dönük bir dijital çağ geliyor, onunla ilgili bitiririz ondan sonra.

Hasan Bülent Kahraman: Çok iyi yaparız. Şöyle, tabi yani Menderes dönemi, Demirel dönemi bunların kendilerine özgü nitelikleri var, birbirlerine çok benzeyen yanları var. Demin söyledim Türkiye 1950'deki hareketini 1980'de tamamladı. Peki bu Dünya'da nasıl oldu? Dünya 1945'te içine girdiği 1900 veya 30'da içine girdiği hadi 30-45 arasını bir kenara bırakalım, özellikle 50'den sonra içine girdiği tarihi 1979'da Margaret Thatcher'ı İngiltere'de Başbakan seçerek, Reagan'ı Amerika'da bir sene sonra, Amerika'da Başkan seçerek, Kohl'ü Almanya'da Başkan seçerek tamamlamadı mı? Yani Türkiye'nin, tekrar ediyorum Dünya ile entegrasyonunda bu bakımlarından herhangi bir sorun yok. Bu ülkelerde 1949 - 79 arasında uygulanan ekonominin getirdiği sosyal devlet anlayışı, sol iktidarlar; sol, sosyalist, sosyal demokrat, işçi partisi partileri aracılığıyla onların yaptıklarını, yani sosyal devlet inşa etme çabasını Türkiye 1950 - 1980 arasında inşa etmeye gayret etmedi mi? Türkiye'de 1960'dan itibaren bütün sokaklar, bütün meydanlar ayakta. İşçiler, öğretmenler herkes örgütlenmişti, herkes ekonomik hakkıyla sosyal ve siyasal hakkını birlikte mutala ediyordu. Türkiye'de bunları iyi, kötü devam ettiriyordu. 1979'da Türkiye hemen ertesinde 24 Ocak Kararları'nı 1980'de aldığı zaman, henüz Avrupa'da, Amerika'da ve hatta İngiltere'de 24 Ocak Kararları Türkiye'deki kadar somut bir şekilde alınmamıştı, alınmamıştı.

Ali Değirmenci: Hele İngiltere ve Fransa'da. İngiltere ve Fransa'da.

Hasan Bülent Kahraman: Efendim, 1980'den sonra son İmparator gibi iktidara gelen Mitterrand, sosyalist bir devlet başkanıydı. Tabi son büyük Devlet Başkanı bendim dedi. Doğrudur da kısmen. Ama hala Mitterrand, bu liberal akışa karşı Fransa'yı kapalı tutma çabası içindeydi. 1987'den itibaren aman dedi, bu mümkün olan bir şey değil, onlardan daha çok liberal ekonomi uygulamalarına geçti. Yani Türkiye az yapmış olabilir, eksik yapmış olabilir. Tabi çünkü Kuzey Kore örneği bunları söylediğimiz zaman ortaya getiriliyor.

Ali Değirmenci: Evet.

Hasan Bülent Kahraman: Bunlar birbiriyle uyumlu iki antite, iki olgu mudur? Bilemem, bakmak lazım. Ama hiç şüphe yok ki Türkiye buralarda Dünya'daki temel trendi izledi. Peki eksik ne kaldı? Diyebilirsiniz bana. Evet bence de Türkiye 1950'den sonra 1980'e kadar özgürlüklerini, demokrasisini biraz daha geniş bir anlayışta uygulayabilirdi. Yani demin söylediğim, insanlar sokaklara çıktığı zaman onları durdurmaya çalışmak yerine, onların önünü açsaydı. Türkiye bugün bence bambaşka bir toplum olabilirdi.

Ali Değirmenci: (47:34) olabilirdi.

Hasan Bülent Kahraman: Ben aradaki büyük eksiklik bunu görüyorum. Onun dışında bir bütünlenme, eklemleme, artikülasyon problemi yoktur.

Ali Değirmenci: Hocam şimdi sanayi devrimi, sonra soğuk savaş, sonra küreselleşme dediğimiz Amerika'nın Dünya'da hakimiyetini 89'dan itibaren tartışmasız ilan ettiği Amerikan hegemonya yılı da diyebiliriz, yılları da diyebiliriz, dönemi de diyebiliriz. Şimdi yeni bir dönemle karşı karşıyayız.

Bu büyük küresel güç, Uzak doğudan çıkan Çin'e karşı ciddi bir zaafa uğradığını görüyor ve devletçiliğe varacak kadar da işi götürüyor. Bunun nedeni sanayi değil, dijital.

Hasan Bülent Kahraman: Evet.

Ali Değirmenci: Son iki buçuk üç dakikamız kalmış. Önümüzü nereye görüyoruz? Cumhuriyet nasıl evrilmesi gerekiyor? Dijital devrim bizi nasıl yönlendirecek? Ne yapmamız gerekiyor?

Hasan Bülent Kahraman: Bir kere şunu söyleyeyim. Çok iyi bir döneme girdik, çok zor bir döneme girdik, bildiğimiz her şey bitti. Bu hiç şaka değil, bu bir benzetme değil. Her dönemde söylenmiş bir laftır ama her dönemdekinden daha farklı söylenen bir laftır. Bugün bu uzaktan erişim, çevrimiçi ve sizin söylediğiniz bütün dijital yapılar elimizdeki bilimsel bilgiyi dahi yenilemek zorunda bizi bırakıyor. Bunu yakalayan uluslar ileri gidecekler. Bunun bir sonucu olacak. Bildiğimiz demokrasinin, bildiğimiz demokrasi uygulamalarının da sonuna geldik. Yani bundan sonraki demokratik modeller Platon'dan beri devam eden bugünkü kavramlarla mı sürdürülecek? Yoksa yeni bir demokrasi anlayışı mı ortaya çıkacak? Kitleler kendisine uygun yeni bir yapı mı meydana getirecek? Bunu göreceğiz. Daha evvel konuşurken de bir defasında ben söylemiştim. Tekno optimizm çağ 1960'ların modeliydi, işte Demirel'de kürsüye çıkar. Yolları, köprüleri, barajları sayar ve Dünya'nın ne kadar değiştiğini, Türkiye'nin değiştiğini anlatırdı. Bence yeni bir tekno optimizm çağına giriyoruz. Yani insanın çözemediği, bilimsel düzlemde çözemediği birçok sorunu bundan sonra çözebileceğiz. Bir kere bu çok büyük bir sevinç. Ama bunun toplumsal konfigürasyonları, yapılanmaları çok ciddi çalışmaları gerektiren bir husus. Nedeni belli yani sosyal medyalarından rahatsız olamayan kimse yok, nedeni belli mahremiyetin ortandan kalkmasından rahatsız olmayan kimse yok, nedeni belli gerçekliğin kaybindan gerçek sonrası döneme geçmiş olmaktan dolayı tedirgin olmayan kimse yok. O zaman bu dönüşümlerin, felsefi planda oradan hareket ederek toplumsal planda, bize neler getireceğini anlamamız için zamana ihtiyacımız var. Teknoloji daima değişir, ona paralel bir ideoloji üretir. O ideolojinin umarız, demokrasinin sınırlarını genişleten, özgürlüklerin çapını genişleten bir nitelikte olmasını sağlayacak araçlara bugün sahibizdir.

Ali Değirmenci: Hocam son birkaç cümleyle sizin gençlere özellikle, hani yetişmekte olan bu pandamı dolayısıyla eğitimlerinde ciddi aksaklıkları olan gençlere söyleyecek sözümüz olsun. Gençler geleceğin yöneticileri olacaklar, bu ülkenin her alanında yöneticileri olacak. Nasıl bir donanımda olmaları ve Dünya'yı nasıl takip etmeleri ve Cumhuriyet'in çocukları nasıl ilerlemeli? Böyle bitirelim.

Hasan Bülent Kahraman: Ben zaten onlarla gece gündüz birlikteyim.

Ali Değirmenci: Biliyorum, siz onlarla uğraşıyorsunuz.

Hasan Bülent Kahraman: Verdiğim dersler itibariyle, yönettiğimiz üniversite itibariyle vallahi umudumuz onlar, Dünya'nın her yerinde umut o. Hiçbir zaman insan geçmişe dönük umut beslenmemiştir. Umut daima zaten gelecekle ilgili bir kavramdır. O bakımdan onların yapması gereken bir tek şey var. Bunun çok pratik birtakım yöntemleri var. Çok iyi İngilizce, yani dönemin lingua francasına hakim yabancı dilini öğrenmelidirler, bilgisayar okuryazarlığını en üst düzeye çıkarmalıdır, mutlaka matematik yetilerini geliştirmek zorundadırlar. Bugün sosyal bilimlerin bile, beşeri bilimlerin bile dijital humanities diye dönüştüğü bir çağda yaşıyoruz. Dijital sosyal bilimlerde yaşıyoruz. O bakımdan bir kere bu üç yetiyi kazanmaları lazım. Ama hepsinden önemlisi şu çağın insanı olmak için mutlaka popüler kültürle aralarına belirli bir mesafe koyup

analitik düşünmeyi, analitik çalışmayı ve kitap demeyeyim ama analitik yetilerini geliştirecek okuma süreçlerini çok dikkatli bir analitik düşünmeleri gerekir.

Ali Değirmenci: Hocam onu söyleyeyim ya, onu söyleyelim. Hani elektronik kitap mı dersiniz gidip almak mı bunu mutlaka alıp, bunlarla olmadan Dünya'ya yetişemeyeceklerini söyleyelim.

Hasan Bülent Kahraman: Evet, yani kitap dediğimiz zaman sadece basılı kitap akıla geliyor, hayır değil. Bunun şimdi artık çoğalmış formları var. O formları kullanarak bu kesindir, bu bilimsel araştırmaların sonucudur; kitap okuyan insan hangi alanda olursa olsun diğerinden ileridir. Biz Harvard ve Mit Üniversiteleri'nin ortak profesörü Dünyaya çok önemli katkılarda bulunmuş Mehmet Toner hocamızı akademik açılış yılı konuşmasını yapmak üzere davet ettik, geldi. Uzaktan, internet aracılığıyla konuşmasını yaptı ve dedi ki, sizin söylediğinizi söyledi; "sanat bir oyun da değildir, oyuncakta değildir. Bilim adamı olmak istiyorsanız muhayyilenizi geliştirmek, sanatla mutlaka farklı düzeylerde irtibat kurmanız zorundasınız." Bende aynı önerileri kendi gençlerimize, öğrencilerimize aktarıyorum.

Ali Değirmenci: Hocam size doyum olmuyor. Konuşamadığımız, sizinle Türkiye'nin entellektüel tarihini konuşmak istiyordum, Türkiye'nin kültür sanat tarihini ayrı ayrı ilerleyen günlerde söz olsun.

Hasan Bülent Kahraman: Ne zaman, benim de sözüm olsun. Ne zaman davet ederseniz, memnuniyetle.

Ali Değirmenci: Konuşalım. Çok çok teşekkürler, çok sağ olun.

Hasan Bülent Kahraman: Ben çok teşekkür ederim, sağ olun.

Ali Değirmenci: Sevgili seyirciler programımızı, bu özel programımızı burada noktalandırıyoruz. Profesör Doktor Hasan Bülent Kahraman'a çok çok teşekkür ediyoruz. Cumhuriyet'in kuruluşundan, öncesinden başladık ve gelecek yüzyılı anlatmaya, onunla birlikte bitirmeye çalıştık. Cumhuriyet Bayramı tekrar kutlu olsun. Nice yıllara olsun. Cumhuriyet'in erdemleriyle geleceği birlikte kucaklayalım. Hepinize en içten sevgi ve saygılar. Hoşça kalın.

*** Video burada sona eriyor. ***